

In memoriam

Boris A. Novak

Poslovilni govor za Vena Tauferja, pesniškega Telemaha

Foto: Tihomir Pinter

Draga Lara Simona in Vito z družinama, v imenu vseh zbranih Vama izrekam iskreno sožalje ob očetovi smrti. In vem, da bi si Veno bolj kot kar koli drugega želel, da bi med žalujočimi bil tukaj tudi njegov sin Matej.

Praoder Venove otroške groze, ki ga je zaznamoval za vse življenje in iz katerega je črpal svoje etične odločitve in pogled na svet, je bil spomin na smrtno nevarnost, ki ji je bil skupaj z družino izpostavljen na začetku druge svetovne vojne, ko je imel komaj osem, devet let. Oba starša, oče Venčeslav in mati Marija, sta bila svobodoljubna člana Sokola, organizacije, ki je bila ena izmed soustanoviteljic Osvobodilne fronte zoper okupacijo Slovenije v drugi svetovni vojni. Zaradi demokratičnih nazorov in priljubljenosti so očeta, učitelja, oblasti že pred vojno kazensko premestile iz Litije v vas Dole visoko v hribih. Ker so Dole padle v nemško okupacijsko območje, je družina v dramatično nevarnih okoliščinah prebegnila v bližnjo vas Gabrovka, ki je sodila pod nekoliko lažjo italijansko komando, Veno Taufer pa je desetletja pozneje priklical svoj otroški strah v spominskem eseju *Darovi in terjatve*, objavljenem v knjigi *Zvenčanje verig* (2004):

V trdi temi, sredi noči, sta me zbudila. Na zadnji strani šole, skozi pritlično okno kuhinje, je najprej zdrsnil v sneg oče. Nato me je mama spustila v njegove roke in skočila še sama. Na očetovih ramah, ki je gazil sneg skozi gozd v dolino, za njim mama s culami, smo bežali proti italijanski strani.

Vso neskončno dolgo, spotikajočo pot me je bilo strah, da nas bo zalotila patrolja, ki sta jo omenjala oče in mama. Potem smo zavili v nasprotni breg in nato na cesto.

Tisti hip so nas obkolili italijanski vojaki. Odpeljali so nas po cesti nazaj. Silovita groza me je obšla, da nas bodo izročili Nemcem.

Pretresljivi so Venovi spomini na očetovo smrt leta 1943, ko je imel Veno deset let, kar je bistveno zaznamovalo tudi njegovo poznejše pisanje:

Nemci so obkolili vas in šli od hiše do hiše. Nobenega vpitja razen kričanja povelj. Vsi ven, kdor se skriva, bo ustreljen, ustreljen gospodar hiše, v kateri je kdo skrit, hiša bo zažgana! Stali smo na cesti. Oče je prišel skozi vrata hiše, kjer je bil v skrivališču. Stekel sem in ga prijel za roko. Vojak me je odsunil proč. Vse moške so odpeljali, obkročili so jih vojaki z naperjenimi puškami. V vasi pod hribom so jih segnali v ledenico, zmetali vanjo bombe, zapahnili vrata in hišo zažgali.

Potem so odšli. Ženske iz te vasi so razbile vrata, izvlekle moške, poiskale svoje može. Več jih je bilo še živih. Nekaj jih je preživel vojni in še povojna leta. To se je zgodilo pozno popoldan. Zvečer so mami povedali, da leži oče mrtev na pogorišču. Da je izdihnil prav v hipu, ko so ga odmaknile od vrat. Tam v travi ob steni je padel nanj goreč tram in pod njim sta mu zgoreli nogi.

O tej smrti le dvoje.

Ko je tisto noč ležal na parah, umila ga je mama, sem s klopi pri peči ves čas strmel v njegovo levo oko, ki je bilo napol odprto. V očesu je imel smet, najbrž kosem saj od požara. Vztrajno sem gledal in čakal, da bo trenil z vekami. Kot da meni leži smet v očesu, me je to vznemirjalo. In bilo je tako resnično, nepreklicno, oko je bilo negibno. Za zmeraj. Začutil sem čas, ki pride in ostane za zmeraj. Vendar na licu je imel smehljaj, ta je bil tako živ, zmeraj je bil tak. Takega vidim zmeraj, s koticami ust narahlo zavihanimi navzgor. Pričakoval sem, da bom jokal, a nisem mogel. Tega me je bilo sram. Ko so zjutraj zabili krsto, sem spraval iz sebe komaj neke suhe stoke.

To temeljno, usodno doživetje je Taufer desetletja pozneje upesnil v pesniškem odmevu *Piše epitaf* v zbirki *Tercine za obtolčeno trobento* (1985):

*edino zdaj
je tvoj svet
oče tvoja smrt*

moj svet
 smrt ti oče sem
 prav tak
 na očesu prah nekoč
 ga vzame
 brezzoba noč
 vlažna zmehča
 na mlečno pot
 skoz trave
 bežna os ki s sokom
 piše epitaf
 neulovljiv neberljiv

Smrt očeta ga je torej že zgodaj, veliko prezgodaj, navdala z bolečo zavestjo o tragični usodi posameznika v vrtincih zgodovine: pesniški cikel *Melanholija drugega ešalona* iz prvenca *Svinčene zvezde* (1958) je posvečen očetovemu spominu. Veno te smrti nikoli ni prebolel. Pri svojem upesnjevanju te tragedije pa se je vselej zavedal, da mora preseči klišeje tradicionalne osebnoizpovedne drže ter grozo izraziti s presenetljivim, inovativnim jezikom in v isti sapi s klasično mero: z modrostjo in občutkom je lastne travme vselej prevedel na raven "objektivnega korelativa", kot je umetniško podobo, ki omogoča univerzalnost enkratne človeške izkušnje, poimenoval Thomas Stearns Eliot, pesnik, katerega je Veno kongenialno in s poslušom prevedel. Hrepenenju po mrtvem očetu je Veno dal mitološko podobo. Skozi celotni Tauferjev opus se pojavljata motiva Odisejevega odhoda v vojno in njegovega tavanja po svetu ter po drugi strani čakanja Odisejevega sina Telemaha na očetovo vrnitev. Spomnim se, da je že v sedemdesetih letih Taufer napovedoval izid pesniške zbirke *Telemahovi komentarji*; izbor njegove poezije s tem mitološkim in za avtorja očitno mitičnim naslovom je izšel ob izteku njegove dolge in bogate pesniške poti, leta 2016, pri založbi Beletrina. Kakšna je usoda Vena Tauferja, Vena Telemaha? Vse življenje upesnjevati spomin na očeta, borca za svobodo, in se s pesniškim jezikom boriti za svobodo v povsem drugačnih zgodovinskih okoliščinah. Na sledi značaja in usode svojega očeta je Veno vselej razumel svobodo kot lastno tveganje in odgovornost do drugih. Zato se je njegov boj za svobodo paradoksalno začel z disidentskim pisanjem in delovanjem zoper represivni ideološki in državni aparat, ki je svojo legitimnost črpal prav od padlih borcev za svobodo, kakršen je bil njegov oče. Narediti ta

neznanski korak v petdesetih letih prejšnjega stoletja ni bilo za mladega človeka niti najmanj samoumevno in je zahtevalo človeški pogum ter tveganje pri umetniškem iskanju in raziskovanju dotlej še neizrečenega pesniškega jezika.

Tudi v širšem smislu bi lahko usodo prvih generacij povojnih slovenskih pisateljev, umetnikov in intelektualcev označili z mitološko oznako telemahov, otrok, ki so zamudili vojno očetov in so se bili prisiljeni v imenu spomina boriti s politično diktaturo, ki so jo vzpostavili preživeli člani generacije očetov – ob podpori množice oportunistov – s sklicevanjem na padle žrtve. Velik čustveni, umetniški in intelektualni napor je bil potreben, da so se prve povojne generacije iztrgale iz krempljev ideologije, ki ji je legitimiteto dajal prav spomin na smrtno žrtvovanje borcev za svobodo, tudi Venovega očeta. Če je prva generacija pod pritiskom zgodovinskega bremena očetov našla človeški izhod in umetniško rešitev v intimi, kakor zgovorno kaže gibanje pesniškega intimizma (Zlobec, Menart, Pavček in Kovič v *Pesmih štirih*, Ada Škerl, Minatti, Udovič), je Venova generacija ponovno zbrala brezkompromisen pogum za spraševanje o temeljnih eksistencialijah, tudi in predvsem o človeški svobodi. Veno Taufer je bil eden izmed osrednjih sodelavcev in urednikov prelomnih literarnih publikacij *Revija 57* in *Perspektive*; soustvarjal je tudi eksperimentalni *Oder 57*. Z Gregorjem Strnišo in Danetom Zajcem je tvoril triperesno pesniško deteljico generacije, ki je v slovensko kulturo vpeljala eksistencializem in modernizem ter je zaradi zahtev po svobodi umetniškega in političnega izražanja nenehno prihajala v konflikte s socialistično oblastjo. Značilen je v tem smislu naslov Tauferjeve zbirke iz leta 1963 – *Jetnik prostosti*. Če je Strniša ustvaril izviren pesniški svet z vertikalo mitologije in vesoljske zavesti in je Zajc s svojimi temnimi baladami o živalih upesnjeval, kako je človek bitje, ki je smrtno in ranljivo ter v isti sapi smrtonosno nevarno drugim, je Taufer iskal in raziskoval pesniški jezik ter ga radikaliziral do stopnje, ki je ponudila neposredno iztočnico za Šalamunov *Poker*. Veno Taufer je torej eden izmed predhodnikov in očetov slovenske pesniške neoavantgarde. Tako je v zbirki *Vaje in naloge* (1969) vzpostavil tudi parodičen odnos do slovenske kulturne tradicije.

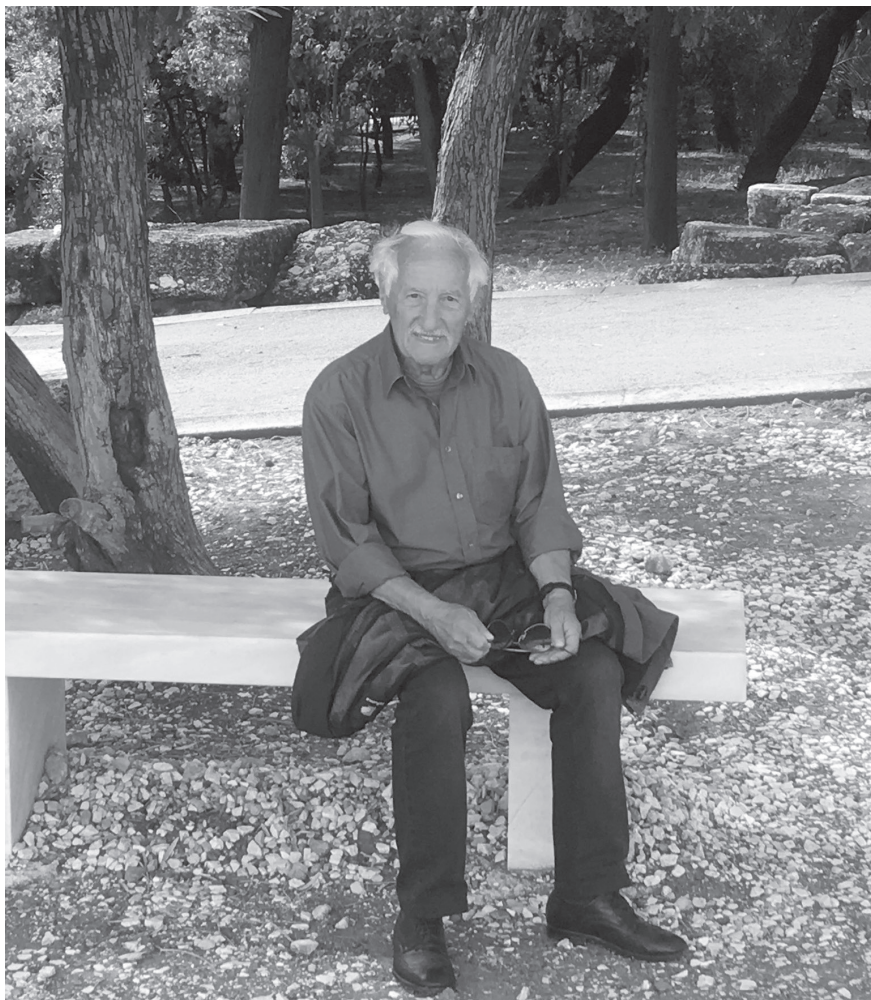
V nasprotju z veliko večino drugih avtorjev, ki vse življenje ostajajo zvesti mladostnim odkritjem in črpajo varnost iz nenehnega preigravanja poetike, ki je bila nekoč sveža, pa zaradi nenehnega posnemanja nekdanje svežine postaja čedalje bolj zatohla, je imel Veno neverjetno umetniško moč, nadarjenost in pogum, da se nikoli ni zadovoljil z že doseženim in izrečenim, temveč se je od že osvojene in obljudene pesniške kote

z osupljivo prostostjo duha zmeraj znova spuščal v nove, še neobljudene prostore, odkrival še neizrečeno in neizrekljivo ter slednje zmeraj znova našel prav v drugačnosti, svežini pesniškega jezika, ki svet odpre in ga udomači na nov način. Pomembno vlogo pri porajanju slovenskega postmodernizma je odigrala Tauferjeva *Pesmarica rabljenih besed* (1975), v kateri je pesnik na osnovi znanih ljudskih pesmi palimpsestno sestavil nov, sodoben pesniški tekst, ki ob vsej moderni občutljivosti ohranja pozitiven odnos do kulturnega spomina. V zgodovino slovenske poezije so se zapisale tudi Tauferjeve zbirke *Ravnanje žebļjev in druge pesmi* (1979), *Tercine za obtolčeno trobento* (1985), pogosto prevajani *Vodenjaki* (1986) in druga pesniška dela.

Kot je utemeljeno reflektiral filozof Tine Hribar, je bil Veno Taufer eden izmed začetnikov postmodernizma na Slovenskem. Izvor Tauferjeve postmodernistične poetike pa ni neobvezna avantgardistična igra z jezikom, temveč zgodnja, travmatična, a obenem čarobna izkušnja, ki jo je deček Veno doživljal med vojno:

(...) dosti kasneje, ko so se mi v pesniški stiski razprli arhetipi v ljudskih pesmih, sem spoznal, da sem tukaj, v tisti Sloveniji bogu za hrbtom, med gozdovi, na hriboviti in grapasti gorski planoti pod Kumom, kamor je bil oče izgnan in sta bila z mamo najbrž osamljena in nesrečna, bil deležen silnega obilja starožitnosti. Žive, avtentične – morda potem še petdeset let – neelektrificirane, neasfaltirane, ki je pela, ne da bi to takrat vedel, stare pesmi, klela in se veselila v kajžah ali starih trdnih kmečkih hišah, ob cesti skozi vas, s katere so prah pometli v soboto popoldan, da je bila nedelja lahko čista, zakmašna in popoldne malo dremava ali kdaj pijana. Vse tisto, kar sem mnogo kasneje prepoznaval kot arhetipske situacije in temno starodavne bivanjske drobce, je bilo tu živeto vsak dan, v vseh letnih časih, doživljano scela, iz skrivnostnih, pa nič skritih, marveč vsakodnevnih globin žitja in bitja in smrti in rojstva. Tu je izvir mojih Vodenjakov, in ne v Lepenskem Viru, tu so bile besede moje Pesmarice rabljenih besed resnično uporabljane.

To Tauferjevo pričevanje ima veliko literarnozgodovinsko vrednost, saj kaže, da se je njegov pesniški glas na tej stopnji porodil iz globokega eksistencialnega in kulturnega spomina, ne pa iz ciničnega poigravanja in preigravanja literarne zgodovine, kot so to premnogi poznejši postmodernistični posnemovalci arogantno in bahavo razkazovali in razmazovali.

Veno Taufer na pobočju atenske Akropole 1. oktobra 2018 (foto Boris A. Novak)

Ni naključje, da se je v različnih obdobjih svojega pesniškega raziskovanja Taufer zmeraj znova vračal k sonetu, klasični pesemski obliki, v kateri je Prešeren upesnil temelje slovenske poezije. Za modernista Tauferja je bil sonet najbolj radikalna točka preoblikovanja in raziskovanja pesniškega jezika, postmodernistu Tauferju pa se je z obnovo pomena soneta odprla staro-nova in nadvse plodna lega, kjer je svojo lastno parodijo tradicionalne forme presegel v smeri čiste lirike. Njegovo raziskovanje izraznih možnosti soneta je pomembno tudi formalno: v *Tercinah za obtolčeno trobento* je Taufer prvič uporabil “sonetoidno” obliko, ki jo je poimenoval tercinski sonet in jo nato razvil v zbirki *Še ode* (1996): kitična sestava te

nove forme je 3 + 3 + 3 + 3 + 2. Gre pravzaprav za pesem v tercinah s sklepnim distihom, ki pa s številom vrstic (14) ter z ekonomijo pesniškega izraza ustvarja "sonetoiden" učinek: sveža, plodna možnost, ki jo je Taufer tudi reflektiral v predavanju *Sonetna svoboda soneta* v Slovenskem društvu za primerjalno književnost decembra 1996, objavljenem tudi v pesniški zbirki *Rotitve* (2003):

Le sonet zahteva takšno izrazno čutno nazornost, emocionalno in miselno zbranost, tesnost („zatesnjenost“ pred splošnimi, praznimi mesti), da je prepoznavna njegova sonetnost.

Je mogoče res sonet tisti posebej srečni pesniški izum, tista oblika, ki zapopade v največji možni in pravi meri ravno tolikšno koncentracijo jezikovno upodobljene misli in občutja, kolikor je človek še zmore sprejeti tako rekoč v enem zamahu in srčnem utripu?

Na slovensko pesniško ustvarjalnost so imeli velik vpliv tudi odlični Tauferjevi prevodi, predvsem iz angleščine (T. S. Eliot, E. Pound, W. Stevens, G. M. Hopkins, T. Hughes itd.). V slovenščino je pretil mnoge pesniške izkušnje, s katerimi je obogatil našo vednost in občutljivost. Naj v tem kontekstu omenim antologijo afriške poezije, ki sta jo pripravila skupaj z Alešem Bergerjem. Kljub temu da iz lastnih izkušenj vsi dobro vemo, da se domača in tuja, prevodna književnost nenehno prepletata in oplajata, se še zmeraj obnašamo, kot da je nacionalna literatura neodvisna kategorija, hermetično zaprta pred literarnimi deli drugih književnosti in jezikov. Izjemna recepcija Tauferjevih prevodov Eliota pri vrsti slovenskih pesnikov, začeni s Šalamunom, najbolje dokazuje, da Eliot ni bil le angleški pesnik, ampak je bil in je – zahvaljujoč Tauferju – tudi slovenski pesnik.

V nasprotju z mnogimi svojimi kolegi, ki so bili in so ostali zaklenjeni v ozkost slovenskih dolin, je bil Veno Taufer kozmopolit. Njegova odprtost v mednarodni prostor je obrodila bogate sadove v obdobju, ko je delal kot novinar v mednarodni redakciji BBC-ja v Londonu. V času, ko so bile informacije o mednarodnih umetniških dogodkih in inovacijah redke, so Tauferjeve kritike londonskih gledaliških predstav, zbrane tudi v knjižni obliki, bistveno spodbujale našo rado-vednost in bogatile našo vednost. Tudi mojo, ko sem pri starosti šestnajstih let delal obvezno prakso v tiskarni in ukradel izvod te komaj stiskane knjige, takrat še brez platnic, ter jo nato požiral doma.

Veno Taufer je bil eden izmed pesnikov, ki smo jih dvajset let mlajši pesniki brali in od daleč občudovali. Osebo sem ga spoznal sredi

sedemdesetih let, ko sem prinesel na Radio Ljubljana, v kulturno redakcijo, kjer je Taufer takrat delal, sto verzov za deset minut mitične oddaje *Literarni nokturno*. Takrat sva se prvič pogovarjala z Venom. Bil je prijazen in blag, smehljal se je in me kljub razliki v letih in vsakršnim drugim razlikam sprejel kot sebi enakega. In tak je bil in ostal tudi pozneje.

Veno Taufer je bil gospod. Pravzaprav: *gentleman*. Tudi v etimološkem angleškem pomenu: *prijazen človek, blagmož*. Dostojen in dostojanstven. Pri umetniškem iskanju nemiren, pri medčloveških stikih pa miren, strpen in spoštljiv. V vrstah slovenskih pisateljev različnih generacij je bil Veno poseben tudi po svojem obnašanju, drži, oblačenju: da, kot angleški gentleman, originalen, daleč od konfekcije sivega socializma in poznejšega pisanege konzumizma, na poseben način eleganten, a na naraven, vselej svoj in samosvoj, venovski način. Z večnim telovnikom, ki je bil v isti sapi nobel in deloven, poln pisal in papirjev. Ob uradnih priložnostih vselej brezhiben, a na naraven, šarmanten način. Do visoke starosti je hodil naokoli s svojo sivo grivo, lepi, miroljubni lev. Nenavadna za naš prostor in za čas socialističnega egalitarizma je bila tudi njegova ljubezen do elegantnih, hitrih avtomobilov.

Njegovi literarni nastopi so zveneli, kot da iz nenehnega tihega dela na pesniškem jeziku prihaja na površje javnosti, na način, ki sta ga odlikovala notranja posvečenost in naravna intonacija glasu. To utišanost je pri protestnih nastopih zamenjala strastna osredotočenost na probleme, včasih tudi srd, ki pa je bil vselej obvladan s kulturo jezika in drže.

V tem protestnem registru se mi kot prizorišče v spominu zmeraj znova prikazujeta obe večji sobi Pisateljske hiše, prva z delovno mizo, namenjeno sestankom odborov, in druga, nekoliko večja, za javne dogodke in branja. V najbolj napetih zgodovinskih trenutkih sta se obe sobi, obe prizorišči, zlili v eno samo, v oder udarnih govorov in pogovorov, v dialoški prostor, ki je bil namenjen izklicevanju prostosti mišljenja in pisanja in kjer smo bili nastopajoči, pogosto pod Venovim tihim, nevsiljivim vodstvom, do zadnjega kotička pomešani med številno občinstvo. In vsi smo bili eno. Ker nam ni bilo vseeno.

Prav gotovo bi Veno imel več miru pa morda tudi sreče v življenju, če bi mu bilo vseeno. Pa mu ni bilo. Kot včeraj se spomnim njegove uporniške trme, s katero je leta 1988 kot predsednik Komisije za zaščito mišljenja in pisanja pri Društvu slovenskih pisateljev sprožil dolgo serijo vsakodnevnih protestnih večerov zoper aretacijo četverice ter sojenje na vojaškem sodišču. Fotograf Tone Stojko, ki je ovekovečil vse prelomne zgodovinske trenutke, je ujel v objektiv spomina tudi naš prvi nastop. Tauferjev etični

in državljanski kompas je prišel do polnega izraza tudi v času t. i. vstaje v letih 2011–13 zoper represijo tedanje oblasti. Posledice tega angažmaja so bile za Vena strašne in perverzne – neresnične in podle obtožbe, ki jim je bil izpostavljen, sodijo v antologijo slovenske sramote. A je Taufer, tako kot zmeraj, ohranil bonton, dostojnost in dostojanstvo. Več o teh nadvse zlonamernih, neresničnih in pokvarjenih obtožbah na tem mestu ne bom rekel, ne bom umazal svetosti tega obreda slovesa z imeni Tistih Istih, Večno “Čistih”, ki so mu to zakuhali. Držal se bom dragocene šole Vena Tauferja. Hvala, Venó!

Nikoli se ni hvalil s svojimi nedvornimi zaslugami za demokratizacijo družbe in nastanek samostojne države. Naj v tem kontekstu omenim le, da je bil eden izmed soavtorjev *Majniške deklaracije* (1990).

Kot odličen pesnik in prevajalec, kritičen intelektualec in kozmopolit je bil Veno Taufer idealna figura za predsednika slovenskega PEN-a (2000–2005) ter Mirovnega komiteja Mednarodnega PEN-a.

S svojim plodovitim prevajalskim delom in zmožnostjo avtorefleksije je bil Taufer tudi eden izmed najbolj vidnih članov Društva slovenskih književnih prevajalcev. Naj kot dolgoletni profesor Literarnega prevajanja na Oddelku za primerjalno književnost in literarno teorijo ljubljanske Filozofske fakultete poudarim, da so se študentke in študentje zmeraj znova navduševali nad njegovimi prevodi in jim posvetili nenavadno veliko število analiz na različnih stopnjah izobraževanja, kar zgovorno priča o kvaliteti in živosti Tauferjevih prevodov.

Poleg naše Pisateljske hiše pa se kot drugo prizorišče Tauferjevega pojavljanja v mojem spominu odpira kraška jama Vilenica. Tu spomin dobesedno odmeva, kakor je odmeval Venov glas v tej globoki podzemeljski jami. In tu se vsiljuje pomenljiva vzporednica: kakor je Freud tik pred krvavim razpadom avstro-ogrškega imperija začutil, da je kraška jama podoba človeške podzavesti, nezavednega, tako je sredi osemdesetih let, pred padcem berlinskega zidu in razpadom blokavske delitve sveta, Veno Taufer preroško začutil, da je prav kraška jama tisti skrivni, globoko pod površje politične zavesti potlačeni skupni kulturni spomin, spomin Srednje Evrope. Lokalni kraški literarni dogodek je konceptualno razširil in bistveno poglobil ter ga z najvišjimi umetniškimi ambicijami dvignil na raven mednarodne relevantnosti. Ustanovitev in nadvse uspešno vodenje mednarodnega literarnega festivala Vilenica v prvem obdobju njegovega obstoja je velika Tauferjeva zasluga. In čeprav je s svojo modrostjo od samega začetka vzpostavil pravilo, da gre za nagrado, ki jo slovenski pisatelji podeljujemo najboljšim pisateljicam in pisateljem srednjeevropskega

prostora, torej za plemenito dejanje dajanja in ne prejemanja nagrad, je s tem veliko naredil za slovensko književnost in jo močneje zasidral v mednarodnem prostoru.

Če v mojem spominu Tauferjeva podoba v Pisateljski hiši prevladuje z vidnimi, likovnimi prebliski, kot galerija fotografij, spomin nanj v kraški jami Vilenica prevladuje z zvočno razsežnostjo, kot globok odmev iz podzemlja. Moj spomin na sodelovanje in druženje z Venom v Pisateljski hiši je večinoma vodoraven, širok in odprt v svet, vertikala pa se vpisuje le v krožno stopnišče do restavracije PEN-a, Pri Mikliču, kjer sva in smo z Venom v veselih in strastnih pogovorih prebili tolike srečne ure. Spomin na Vena v Vilenici pa je vertikala, dramatično globoka in posledično izjemno visoka.

Veno je v življenju izkusil nadnaravno, nadčloveško količino bolečine. Tudi najhujši možni udarec – smrt lastnega otroka. Nikoli nisem videl takih podob žalovanja, kot sta to bila Veno in njegova žena Jasna. Naj v okviru slovesa od Vena tudi njo spominsko pozdravim s svetlo besedo: igralka Jasna Škrinjar, poročena Taufer, je bila izjemno nadarjena, lucidna, odprta, požrtvovalna, topla in čista duša.

Moje zadnje daljše druženje z Venom se je zgodilo jeseni 2018, ko sva skupaj nastopila na pesniškem festivalu v Atenah. Tam sva se znašla v nepričakovani zagati. Organizatorji so nama namenili hotel, v katerem sva si delila ozko podstrešno sobico z dvojno, zakonsko posteljo, skozi trhlo streho pa je v sobo deževalo, prvo noč sva morala brodit po potoku, ki je iz ure v uro naraščal. Jaz sem bil jezen, Veno se je pa smejal, na glas in od srca. Naslednja dva dneva sva se oba veliko presmejala in nenehno ponavljala, kako sva na stara leta postala zakonca. Romala sva na Akropolo in se intenzivno pogovarjala. Veno mi je zbrano in lepo pripovedoval mnoge podrobnosti iz junaških let svojih uporov, vselej pa s humorjem in toplim smehom. Ta smeh je po vseh dramatičnih, tragičnih in resnih spominih na Vena Tauferja moja poslovilna podoba te bogate in plemenite osebnosti. Želim si, da bi v letih, ki me čakajo, premogel tak smeh, smeh modrosti in človečnosti. Da bi se znal smejati tako toplo in z iskrami v očeh, kot se je po vsem hudem znal smejati Veno. Kot Telemah, ki je na koncu svoje poti, na pobočjih Akropole, srečal očeta, ki se je smehljaj in je sinu pomežiknil.